

SOYKIRIM

KAYBOLUŞ DEVAM EDİYOR...

1864'TEN GÖNEN-MANYAS'A, GÖNEN-MANYAS'TAN TİMUR KUASHEV'E, KUASHEV'DEN SOÇİ'YE, SOÇİ'DEN ADNAN KHUADE'YE, KHUADE'DEN RUSLAN GUASHEV'E, GUASHEV'DEN MARTİN KOCHESOKO'YA...

ПЭРЫТ(X)
"öndertin kalemi"

QBAADA: WELCOME US HOME

Çerkes dövüşçü Bislan Shogenov dün Krasnodar UFC'de yapılan maçta Rus rakibi İvan Galinoviç'i yenerek çeyrek finale çıktı. İvan Galinoviç bütün uğraşına rağmen rakibini yenemeyerek çeyrek finale feda etti. Maç öncesi televizyonlardan "burası bizim, zafer bizim" sloganıyla ayrılan İvan Galinoviç'i, Çerkesler "QBAADA: WELCOME US HOME (KBAADA: EVİMİZE HOŞGELDİN)" yazan bir afişle karşıladılar. Maça gelen bir izleyici, röportaj da "Shogenov zafer kazanarak burasını kime ait olduğunu kanıtladı. Başka söze hacet yok" dedi.

Başka bir izleyici ise "21 Mayıs'ın 157. yılı yaklaşıyor. 21 Mayısı yakışan bir zaferdi. Dürüşimizi engelleyemeycekler. Bu topraklar hep bizimdi, yine bizim olacak. Nerde olursak olalım, gerek minder de, gerek okulda gerek işte, gerekse dernekle-
rimizde. Bizi bu topraklardan kovmaya, asimile etmeye çalışan herkesin yüzüne tükürmeye ve direnmeye devam edeceğiz" ifadelerini kullandı.

TWİTTER KUŞU
TEK ETİKETLE
21 MAYISI
ANMAYA
UÇUYOR.

Diaspora kurumlarının her birinin 21 Mayısı farklı etiket ile anmasından sıkılan gençler "twitter kuşu, tek etiketle 21 Mayısı anmaya uçuyor" sloganıyla bir kampanya başlattı. Gençler herkesin tek bir etiket altında paylaşım yapmasını istiyor. Kampanyanın öncülüğünü yürüten gençlerden biri olan Akanda Polat "birlikten güç doğar" dedi.

ULUSLARARASI HUKUKTA
"SOYKIRIM SUÇU" VE ÇERKES
SOYKIRIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME
sayfa 5

DİASPORA NEDİR? DİASPORA
KAVRAMININ NERESİNDEYİZ?
sayfa 10

Mayıs
2021

15.
Sayı

D Ü Ş Ü N C E

Кучыкъ

köklerden
geleceğe

Diaspora Nedir? Diaspora Kavramının Neresindeyiz?

Gerige Talha

Diaspora Kavramının Tarihsel Gelişimi

“Sağa sola dağılmış/saçılmış tohumlar” anlamlarına gelen Diaspora kelimesi genel kaniya göre Yunanca dia (için, dolayı) ve sporos (tohum) kelimelerinden türetilmiştir (Yaldız, 2013). İlk olarak Babil’den sürgün edilen Yahudileri ve İskenderiye’de yaşayan Helenistik Yahudi topluluklarını kastetmek için kullanılmıştır. Günümüzde, küreselleşen dünyanın etkisiyle “göçmen”, “vatansız”, “mülteci”, “mısafir işçi”, “sürgün topluluğu”, “yurt dışı topluluğu”, “etnik topluluk” gibi terimleri de kapsar hale gelmiş ve sınırları belirsizleşmiştir (Özocak, 2015; Yaldız, 2013). “Doğu”ya akraba devlet (anavatan), “Batı”ya ise ev sahibi devlet (vatan) rolünü vermiş, Batı’da yaşayan

William Safran	Robin Cohen
Kendileri veya ataları birden fazla ülkeye/bölgeye dağılmışlardır.	Ortak hafıza ve anavatan ilişkisi mitos
Anavatanla ilişkin ortak hafızayı veya mitosunu korurlar.	Anavatanın hayal edilmesi/tasarlanması
Azınlık konumunda oldukları ülkelerde kabul görmediklerine ve ilerde de kabul görülmeyeceklerine inandıklarından ötürü kendilerini yabancı ve izole hissederek.	Geri dönüşün düşünülmesi
Tarihsel anavatanlarını kendilerinin gerçek yuvası olarak görür ve şartlar olgunlaşınca dönmeyi düşünürler.	Uzun süredir devam eden güçlü etnik bilinç
Toplum olarak anavatanın korunması ve yeniden yapılandırılması için çalışması gerektiğine inanırlar.	Yaşadıkları ülkelerin ana unsuru olan halkla sorunlu ilişkiler
Anavatan ile bağlarını korumaya devam ederler. Etnik bilinçlerini anavatan üzerinden tanımlarlar.	Diğer ülkelerde yaşayan soydaşlarla dayanışma duygusu
-	Hoşgörülü ev sahibi devletlerde, daha iyi bir yaşam kurma ihtimali

Doğulu toplumların, Batılı bir gözle incelenmesi de diaspora araştırmalarının genel karakteristiği olmuştur (Yaldız, 2013: 291). Kavram, Batı’da yaşayan Doğulu halklar için kullanılırken, Doğu’da yaşayan Batılı halklar için pek kullanılmamaktadır.

Yahudilerin tarihsel tecrübeleri, kavramın gelişimini ve kullanımını derinden etkilemiştir. Birden fazla diasporanın özelliklerini tanımlayan yazar bulunmaktadır. En önemlileri William Safran ve Robin Cohen’dir. Görüşleri yandaki tablo da verilmektedir.

Safran’ın tanımı ideal olarak kabul edilen 20. Yüzyıl Yahudi Diasporasını tanımlamaktadır. Fakat, Safran bu tanımı karşılamasa bile Ermeni, Mağribi, Türk, Filistin, Küba, Yunan ve Çin diasporalarından bahsedilebileceğini ifade etmektedir. Günümüzde kendini diaspora olarak tanımlayan birçok grubun anavatanına geri dönme düşüncesi ve ev sahibi toplum tarafından kabul edilmedikleri inancı gibi özellikleri taşımadıkları görülmektedir. Robin Cohen hem Yahudi diasporasının özellik-

lerini hem de küreselleşme nedeniyle sınırları genişleyen diaspora terimini kapsayan bir kavramsal çerçeve çizilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Cohen, diasporaya dair sunduğu özellikler çerçevesinde Yahudi diasporasına benzerlik gösteren dört farklı diaspora ortaya koyar (Ersoy, 2008: 9): Amerika Birleşik Devletleri’ne sürülen Afrikalı zencilerden müteşekkil Afrika Diasporası, İsrail’in devletleşmesiyle dağılan Filistinlilerden müteşekkil Filistin Diasporası, Britanya’dan İngilizler tarafından kovulan İrlandalılardan müteşekkil İrlanda Diasporası ve ABD, Fransa ve Ortadoğu’ya dağılan Ermenilerden müteşekkil Ermeni Diasporası.

Klasik ve yeni/modern olmak üzere iki farklı diaspora yaklaşımı vardır (Ersoy, 2007; Ulusoy, 2017). Klasik yaklaşım Yahudi diasporasının tarihsel deneyimini başlangıç noktası olarak almaktadır. Bu gruptaki diasporalar bulundukları ülkelere entegre olmamakta ve hakim unsurlar ile aralarına sınır koymaktadırlar. Başarıya ulaşmak için hafıza ve değerlerin sembolleştirilmesi gerekmektedir. Modern yaklaşımlar ise diasporaların Yahudi diasporası gibi belli başlı diasporaların temel alınarak incelenmesine karşıdırlar. Modern diasporalarda öncelikle birey olarak var olan diasporalar, bulundukları ülkelerdeki toplumların içerisinde tutunabilmek ve ona katılabilmek için mücadele eder; toplum içerisindeki konumlarını ve toplumla olan bağlarını evrensel normlar ve insan hakları üzerinden kurarak hareket ederler (Ulusoy, 2017: 143). Modern diasporalarda bir vatan tasavvuru ile ilişkili olmak, geri dönüş için çabalamak, travmatik bir olay yaşamak zorunlu değildir. Yeni diaspora, sınırlar ötesi iletişim artışı, telekomünikasyonda ve bilgi teknolojisinde ortaya çıkan değişimlerle gelişmektedir. Yeni diaspora küreselleşme ve kapitalizme dayalı bir süreçtir. Modern diasporalarda dağılmanın nedenleri klasik diasporalara nazaran daha çeşitlidir. Kendi istekleri ile çalışmak, okumak ve uzaktaki akrabalarına katılmak için göç eden insanlarda diasporayı oluşturabilmektedir. Dolayısıyla her diasporik topluluk kendi göç deneyimleri ve buna bağlı sonuçlar içinde incelenmeli ve değerlendirilmelidir. Çünkü diasporalar, kültürel kimliklerini tanımlama açısından her topluma ve onların yaşadıkları göç deneyimlerine bağlı olarak farklı yanıtları içerir (Ersoy, 2008: 14). Akademik literatürde diasporalar, Belarus, Brezilya, Kamboçya, Kolombiya, Mısır, Estonyalı Diasporaları, Kuzey Amerikalı Diaspora, Beyaz Diaspora, Liberal Diaspora, Müslüman Diaspora, Terörist Diaspora, Katolik Diaspora, Hindu Diaspora olarak tanımlanmaktadır.

Bir Örnek Olarak Ermeni, Yahudi ve Siyah Diasporaları

Genel olarak Yahudi Diasporası, diaspora çalışmalarında ideal bir tip olarak öne çıkmaktadır. Yahudi diasporasının öne çıkma kriterlerini şu şekilde sayabiliriz:

İlk etken, kültürel bir travma yaşanmış olmasıdır. Bu travmalara örnek olarak M.Ö. 586-538 yılları arasında yaşanan Babil Sürgünü, M.S. 70’de başlayan Roma Sürgünü ve son olarak daha güncel bir olay olan Holokost’u sayabiliriz. Yaşanan travmalar, Yahudilerin sanatının, kültürünün ve ibadet sisteminin ana temasını oluşturmuştur. Yahudi folkloru ve güçlü sözlü geleneği, kültürel travma inşa merkezlerine dönüşmüştür (Cohen’den Aktaran Yapıcı, 2018: 326). Ayrıca yaşanan bu travmalar Yahudilerin tamamında kabul gördüğünden ötürü etnik bilinçte önemli yer edinmiştir.

İkinci etken Yahudilerin Babil Sürgününden sonra ikiden fazla ülkeye dağılmış olmalarıdır. Üçüncü etken anavatanın anahtar konumuna vurgu yapılmasıdır. Dördüncü etken güçlü bir etnik bağlılıktır. Yahudiliğin hem dini hem de etnik özellikleri Yahudilerin kendi içinde bölünmelerini engellemiştir. Son etken ise Yahudilerin güçlü bir örgütlenmeye sahip olmasıdır. Özellikle diğer halklar tarafından atıf yapılan en önemli özelliktir. Güçlü bir örgütsel ağa sahip olunmuş ve anavatan ile ekonomik ve politik ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Örgütlülüğün yüksek olması dayanışma ruhunu da körüklemiştir. Aliya'da "Yahudiler tarihleri boyunca takibe uğramışlardır ancak asla kendilerinden vazgeçmeyi kabul etmediler ve sadece hayatta kalmadılar dünyayı yöneten halklardan biri oldular (İzzetbegovic, 2007)" diyerek Yahudilerin bu özelliğine vurgu yapmaktadır.

Tarihçilere göre Ermeniler diaspora bağlamında Yahudilere en çok benzeyen topluluktur. 1915 yılına kadar zaman zaman göçleri yaşan-sa bile özellikle 1915'te gerçekleşen "soykırım" Ermeniler tarafından benimsenip kurucu-olay olarak tanımlanmıştır. Büyük Diaspora, kurucu-olay bağlamında kurgulanmıştır (Yaldız, 2013). Diaspora Ermenileri homojen bir yapıda değildir. Bulundukları ülkelerin hakim dillerini konuşmaktadırlar. Anadillerini öğrenme konusunda sıkıntıları mevcuttur. Dindarlar arasında mezhepsel, genel anlamda dindarlar ve laikler arasında ayrışma bulunmaktadır. Ermenistan'ın Sovyet hakimiyetine girmesinde ötürü, Sovyetleri destekleyenler ve desteklemeyenler olarak iki ayrı grup oluşmuştur. Diaspora tarafından Sovyet Ermenistanı'nı, otoriter bir ulusal ev olarak meşrulaştır-mak ve ülkeye geri dönüşü özendirmek için "anavatan" kavramı üzerinde propagandalar idealize edilmiştir (Çelik, 2017:325). Bu yolla Ermeniler Yahudiler gibi fiziksel olarak var olan bir vatana dönme tahayyülünü genele yaymışlardır. İlimli ve radikal olarak ayrışsalar bile, soykırım konusunda aynı görüştedirler.

19. yüzyılda Pan-Afrikacılık düşüncesinin öncülerinden W.E.B. Du Bois ve Edward Wilmot Blyden Afrika ırkı ile Yahudiler arasında bağlantı kurmuşlar ve Afrikalıların yaşadıkları kölelik, zulüm, sürgün ve eziyetin Yahudilerle ortak olduğunu belirtmişlerdir. Bu benzerli-ğe daha önce kurulmasına karşın, diaspora kelimesi Afrika ırkı için ilk kez 1965 yılında Abiola Irele tarafından "siyah diaspora" tanım-lamasıyla kullanılmıştır (Yaldız, 2013).

Diaspora Kavramının Neresindeyiz?

Diaspora kavramının özelliklerinden ve örnekler üzerinden Çerkes Diasporasının nerede konumlandığına bakalım. Çerkes diasporasının yukarıdaki diaspora sınıflandırmalarından her ikisine de tam anlamıyla oturmadığını düşünüyorum. Ayhan Kaya, Safran'ın tanımını bu alana oldukça uygun bulur: Çerkeslerin birden fazla coğrafyaya dağıldığını; "asıl anavatanları" hakkında anı, vizyon ve söylenceleri muhafaza ettikleri; içinde yaşadıkları toplum tarafından tamamen kabul edilmediklerini; her zaman anavatanla-rına dönmeyi planladıkları (ve bazen de dönmek için girişimde bulunduklarını) ve "evlerinin neresi olduğu sorulduğunda" Kafkasya'yı işaret ettiklerini belirtir (Kaya'dan Aktaran Besleney, 2016: 18). Anavatan konusunda da her iki sınıflandırma için şöyle bir sorun bulun-maktadır. Anavatana ilişkin ortak hafıza ve mitos az da olsa var. Bu açıdan Çerkesleri iki diaspora tanımlaması içine oturtabiliriz. Fakat bu hafıza Yahudiler ve Ermeniler gibi tekil değildir. Birleşik Kafkasyacı (BK) ve Çerkesyacı (milliyetçi) olarak ayrılan Çerkeslerin anava-tana dair iki farklı hafızaya sahip olduğunu görmekteyiz. Örneğin BK'cılar 11 Mayıs 1918 Kuzey Kafkasya Cumhuriyetinin kuruluşunu temel alırken, Çerkesyacılar, Çerkesya Özgürlük Meclisi'nde ortaya atılan Çerkesya sınırlarını referans almaktadırlar. Bu durum Çerkesleri, Ermeni ve Yahudilerden ayıran en önemli özelliktir.

Cohen'in anavatanın hayal edilmesi/tasarlanması olarak ifade ettiği özellik önemlidir. Çünkü Çerkeslerin anavatanı (Çerkesya veya BK) toplumda bir gerçeklik olmaktan ziyade hayal edilen bir mekandır (Besleney, 2016). Ayhan Kaya, Çerkeslerin her zaman anavatanlarına dönmek istediklerini belirtmektedir. Günümüzde aktivistler haricinde bu fikrin karşılığı net olarak görünmemektedir. Bu durum belli bir dönem için geçerli olsa bile günümüzde aktivistler dışında bu isteğin olduğuna dair kanıt bulunmamaktadır.

Çerkesler soykırım gibi bir travma yaşamışlardır. Bu açıdan Ermeni ve Yahudi diasporalarına benzemektedir. Fakat yaşanan bu travma-nın soykırım olarak ifade edilmesi oldukça geç olmuş, 2014 No Sochi kampanyaları sonrasında soykırım kavramsallaşarak yaygınlaş-mıştır (Duman, 2015). Çerkesler yaşadıkları travmayı daha öncesinde sürgün, göç, muhacerat, tehcir vs. gibi kavramlarla ifade etmiş-lerdir. Fakat hiçbir kavram soykırımın ifade ettiği anlamı karşılamamakta ve olayı daha yumuşak hale getirmektedir. Çerkesler Ermeni-lere Sovyet hakimiyeti yaşamaları açısından benzemektedirler. Ancak Sovyet hakimiyeti Çerkesler açısından Sovyet cumhuriyetleri-ni/özerk bölgeleri otoriter bir ulusal ev olarak meşrulaştırmamıştır. Bunun dışında Çerkesler, dini ve ideolojik açıdan bölünmüş durum-dadırlar. BK ve Çerkesyacı taraftarlığı da eklenince, Çerkesler içinde çok yoğun bir gruplaşmanın olduğunu görmekteyiz. Bu gruplaşma Çerkeslerin Ermeniler ile farkını ortaya koymaktadır. Yaşadıkları ülkelerdeki halklarla sorunlu ilişkiler ve bu nedenle kendilerini izole hissetmeleri her iki sınıflandırmada da vardır. Şehirleşmenin yaygınlaşmadığı zaman bu izolasyon görülse bile şuan için bu izolasyon yoktur.

Cohen'in ifade ettiği diğer ülkelerde yaşayan soydaşlar ile dayanışma ve iyi ilişkiler Çerkesler içinde geçerlidir. Özellikle 2000 yılından sonra bu sürecin hızlandığını söyleyebiliriz. Özellikle bu dayanışma Soçi Olimpiyatlarına karşı yapılan eylemlerde zirveye ulaşmıştır.

Sonuç olarak Çerkesler etnik diasporadır. Fakat Yahudileri temel alarak kurulan diaspora sınıflandırılmasına tam olarak oturmamakta-dır. Çünkü tarihsel deneyimleri Yahudilerin deneyimlerinden oldukça farklıdır. O nedenle Çerkesler olarak diaspora kavramını tartışır-ken, genelde örnek gösterilen Yahudi ve Ermeni diaspora örneklerini kenara koyarak, kendi tarihsel deneyimlerimizi öne çıkarmalıyız.

Kaynakça

- Besleney, Z. A. (2016) Türkiye'de Çerkes Diasporasının Siyasi Tarihi, çev: Evren Demirci, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, M. (2017) "Kavramsal Olarak Diaspora, Ermeni Diasporası ve Lübnan Ermeni Diasporası", Tarih ve Gelecek Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3, 321-341.
- Duman, A. (2015) Diaspora Milliyetçiliği ve Türkiye'de Çerkesler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, İ. (2008) Diaspora ve Kimlik: Eskişehir ve İstanbul'da Yaşayan Kırım Tatarları'nda Çoklu Kültürel Kimliğin İfade Alanı Olarak "Tepreş", Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- İzzetbegovic, A. (2007) Köle Olmayacağız, İstanbul: Fide Yayınları.
- Özocak, Ö. (2015) Diaspora Kavramı ve Ermeni Diasporası, Rapor No: 2, Erusam.
- Ulusoy, E. (2017) "Diaspora Kavramı ve Türkiye'nin Diaspora Politikalarının Modern Teori Çerçevesinde Sosyo-Politik Analizi", İnsan ve Toplum, 7(1), 139-160.
- Yaldız, F. (2013) "Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 18, 289-318.
- Yapıcı, U. (2016) "Yahudi Diasporası Diaspora Çalışmalarında Bir İdeal Tip Olarak Kalmalı mı?", Alternatif Politika, Cilt 8, Sayı 2, 322-346.

Kuzey Kafkasya Halklarının Bir Evladı Olmaktan Duyduğum Onur

Şolokh Ülkü Menşure

Şolokh Ülkü Menşure Solak 1977'de Çorum'da doğdu. Gastronomi üzerine eğitimini tamamlayan yazarın, iki Türkiye, bir dünya birinciliğine sahip dört kitabı vardır. Kuzey Kafkasyalıların beslenme kültürü üzerine farklı yayınlarda makaleleri basılmıştır. Yazar halen, eski çağlardan günümüze Kuzey Kafkasya beslenme ekonomisi üzerine çalışmaktadır.

Kuzey Kafkasya halklarının bir evladı olmaktan duyduğum onur, doğduğumdan beri taşıdığım büyük bir ayrıcalıktı. Hepimizin taşıdığı bu onurun trajik olduğu kadar, efsanevi bir yanı da vardır. Elbette diaspora olmak, diasporada yaşamak bizi farklı kültürlerin içerisinde var kılıyor. Ben de bir köyde değil, bir mahallede, şehirde doğup büyüdüğüm için Çerkes olduğumu biliyor olsamda, genel yaşam itibarıyla yaşam disiplini açısından aşılana ahlak ve terbiyeden başka bir farklılık görmüş değildim. Büyüdüğüm mahalle çok kültürlü, kozmopolit, çocukluk yıllarım da 1980'lere denk geldiği için, Çerkes olmak biraz daha içe kapalı kalmak, dışarıda bunu çok dillendirmemek anlamına geliyordu. 1980'lerin sonunda Sovyetler Birliği'nin yıkılışıyla ana vatan ile aramızdaki demir perde kalktığında, Kuzey Kafkasya'dan birçok dans ekibi şehirleri ziyaret ettiler. Benim de ilk karşılaştığım ve farkı fark etmeme neden olan büyük bir Çerkes topluluğuyla bir araya gelmemi sağlayan ekip İslamey idi. O spor salonunda binlerce Çerkes, aynı heyecanı duyuyor, aynı gözyaşını döküyordu. Kimlik bilincimin inşasında ilk taşlardan birini bu yıkılış ve kavuşma dönemi olarak görüyorum.

Okuduğumuz okullarda, hepimizin yaşadığı gibi tarih derslerinde "hain" bir Çerkes Ethem'den bahsedilişi, içinde bulunduğun, senin gibi öğrenci ve ergenlik döneminde çocukların kısmen ya da doğrudan akran şiddetine neden olmuştur. Çoğumuzun bu döneme ve Ethem Bey'e, hain söylemi sebebiyle yaşadıklarına dair anıları vardır. Belki bu olayı ve kişiyi özel bir konumda anmamıza neden olan da, farklı bir kimliğe sahip olmak nedeniyle yaşadığımız bu genel travmadır diyebilirim.

Ben Abhazya saldırıya uğradığı yıllarda küçüktüm ve derneklerin 1980 döneminin devamı kabul edilebilecek sıkı koşullarında yaptıkları faaliyetlerde izleyici olarak bulunuyordum. Fakat Çeçenistan'ın işgali yıllarında, yaşanan vahşeti duyurma, insani yardım sağlama amaçlı yapılan etkinliklerde yeteneklerim doğrultusunda metin yazmak, program akışını oluşturmak, konuşma yapmak ve şiir okumak gibi görev aldım. Bu yıllar da benim 17- 18 yaşlarında olduğum döneme denk geliyor. Ben "Ne yapabilirim?" sorusuna her zaman Allah'ın bana verdiği yetenekler doğrultusunda cevap vermenin doğru olduğuna inandım. Somut koşulları doğru tahlil ederek, mevcut içerisinde yeteneklerime göre roller üstlendim, projeler oluşturmaya çalıştım. Gençlere de önerim budur. Yetenekleri nedir? Şarkı mı söyleyebiliyorlar, halkları için söylesinler. Şiir mi yazabiliyorlar, halkları için yazsınlar. Bilgisayar programı mı üretebiliyorlar, halkları için üretsinler. Hasılı, yetenekleri ve eğitimleri ne ise o alanda ürünlerini verirken, mutlak varlıklarının değişmez aslı olan halklarından ilham alsınlar ve aşkla halkları için "bu basit, bu küçük" demeden ürünler ortaya koysunlar. Her zaman genç insanlarla arkadaşlık kurmaktan gurur duydum. Yusuf adında genç bir arkadaşım var, eski fotoğrafları renklendiriyor, kalitelerini artırıyor. Bana göre ve gören herkese göre çok değerli bir iş bu yaptığı. Orada bir açık var, Yusuf'un da bu işe ilgisi ve yeteneği var, ürünü ortaya koyarak fayda sağlıyor. Umarım kastımı ifade edebiliyordum.

Ben yemek yazarıyım, eğitimciyim. Mezuniyet tezimi yazarken de, üniversitede bir proje üretmem gerektiğinde de kendi halklarımızın kültürüne odaklanmayı tercih ettim. Biraz zor oldu, dediğim gibi o yılların koşulları gereği küçük halkların kabulü akademisyenlerin arasında da rahatsız edici bir gerçeklikti. Zor oldu ama yüksek bir not alamama pahasına tercihim bu yönde yaptım. O günlerde 98 Çerkes ile bitkiler üzerine görüşmeler yaptım. Bugün, bitkilerin ilaç ve yemek olarak kullanımını konusunda sohbet ettiğim çoğu insan artık hayatta değil. "İyi ki o bilgileri o zaman elde etmişim." diyorum. Bulduğunuz alan politik bir arena olmayabilir, yinede alanınızı bu anlamda faydasız görmemelisiniz. Kültürel, tarihi kayıtlar bizim gibi hep tarihi ve kültürü başkaları tarafından yazılmış olanlar için çok önemlidir. Küçük parçalar birleşir ve bütünü oluşturur.

Çeçenistan'ın işgali sırasında ve sonrasında bizim gibi genç insanların üzerine mülteci problemiyle mücadele etmek düştü. Aslında ben mültecilerin varlığını öğrendiğim anda etrafımda kim var kim yok bakmadım. Kendime ne yapabileceğimi sordum ve hemen ilgili tüm resmi kurumlara dilekçeler yazdım. Dönem çok sıkıntılı bir dönemdi ve bu konunun dikkat çekmemesi de isteniyordu. Ama elbette yasalar çerçevesinde insan hakları için mücadele ederken gücünüzü haklılığınızdan alacaksınız. O günden bu yana Kuzey Kafkasyalı mültecilerin temel insan hakları ve insani ihtiyaçları konusunda görev almaya gayret ederim. Bana göre ben, Kuzey Kafkasyalı mültecilerin kız kardeşiyim, kızıyım, halası, teyzesiyim ve zorda olan her Kuzey Kafkasyalı benim ailemin bir parçasıdır. Bu bir "yardım etme" işi değildir, aile dayanışmasıdır.

Elbette ilk gençlik yıllarımdan bahsettiğim bu 20'li yaşlarıma kadar, büyüklerimden geçmişe dair bir şeyler öğrenme, sorma ve kaydetme çabam da sürdü. Aynı zamanda okumayı da sürdürdüm. Bugün hala Kuzey Kafkasya hakkında çıkan her kitabı, kim yazmış olursa olsun edinmeye gayret ederim. Benden sonrakilere bırakacağım en büyük miras belki de bu kitaplık olacak. Okudukça, öğrendikçe, doğduğundan beri içinde taşıdığın büyük hüznün ve çabuk parlama halinin genetik kültürel kodlarını da çözüyorsun. Bilim insanlarına göre bizim yaşadığımız soykırım, sürgün gibi travmalar genetik kodlarla aktarılır. Bunun farkına varıyorsun. Bir yaran var, bunun yara olduğunun bilincinde olduğunda, hayatına hiçbir şey yokmuş gibi devam edemezsin. Senin kim olduğunu sen unutsan da, kimliğin yokmuş gibi davranmaya çalışsanda, başkaları bunu unutuyor. 2000'li yıllarda 21 Mayıs Çerkes Soykırımı Günü eylemleri sokaklara taşındığında, ben de sokaklarda slogan atanlar arasında olmayı tercih ettim. Dediğim gibi, bir yara var ve halklarımızın genetik kodlarında sızlanmak yoktur, mücadele etmek vardır. Elbette mücadele edenler arasında olmalıydım. Bir süre Kafkasya Forumu aktivisti olarak mücadelemi sürdürdüm. Aslında gerçek şu ki, bir yapının içinde olun ya da olmayın, mücadele eden sizsiniz. Elbette bir yapıya mensup olmak, birlikte hareket etmek açısından çok önemlidir ve mutlaka örgütlenme gereklidir. Fakat bu koşulları sağlayamadığınızda da atalarımızın dediği gibi "Karanlıkta bile olsa Çerkes gibi" yürümeye devam etmemiz gereklidir. Bugün Kuzey Kafkasyalıların maruz kaldığı insan hakları ihlalleri üzerine odaklı bir mücadele sürdürüyorum. Mücadelemin ana hattı anlatmak, bilinçlendirmek ve yine yasal zeminde tepki vermektir. Bu tepki çoğu zaman Memorial gibi insan hakları örgütlerinin öncülüğünde gerçekleşiyor. Aslında biz "21 mayıslar devam ediyor" derken duygularımızla hareket etmiyoruz. Reel, somut olaylar ve durumlar sebebiyle bunu söylüyoruz. Yani Kuzey Kafkasya'da verilen var olma mücadelesi bugün hala sürmektedir. Bunun biçimi değişmiştir ama şiddet devam ediyor.

Bugünden geriye baktığımda, gençlik yıllarımda etnik kimlik ifade etmenin sakıncalı bulunuyor olması sebebiyle yaşadığım tepkileri bir sorun olarak saymak gerekirse, evet bununla mücadele ettim. Ama farklılığı fark etmemde de yardımcı oldu. İnsanlık ortak paydasında bir çok halktan arkadaşlarım var ve hepsi Çerkes nedir, ne olmuştur bilir ya da hayatıma girer girmez öğrenir. Bu bilinçlenmeyi diğer halklara anlatma çabasını önemli görüyorum. Geçmişte çoğu şeyi doğru yaptığımı düşünüyorsa da, "Mücadelede daha atak olmalıydım." diye de düşündüğüm sıklıkla olur. Bu yüzden özellikle Çeçenistan'ın işgali sırasında görev aldığım etkinlikleri, diğer halkların bulunduğu ortamlara daha iyi bir biçimde taşımalıydım diye düşünüyorum. Bizim üniversite okuduğumuz yıllarda ünikaflar yoktu, ya da ben rastlamadım. Keşke bulunduğum fakültede kursaydım diyorum. Bugün yine Allah'ın bana verdiği yetenekler çerçevesinde, Kuzey Kafkasyalıların kültürü üzerine her fırsatta yazmaya devam ediyorum. İnsan hakları ihlallerini gündeme taşımaya ve diğer halklara kim olduğumuzu, ne yaşadığımızı anlatmaya çalışıyorum. Elimden geldiğince okumaya, öğrenmeye "bunu daha önce duydum" demeden devam ediyorum. Zelimhan Yandarbiyev'in okunmasını öneriyorum. Arada mutlaka söylemek istedim. Ben yayınların geç basılması sebebiyle geç okuyabildim. Birçok Kuzey Kafkasyalı yazarın eserlerinin farklı yayınevlerinden az sayıda basılıyor olması ya da artık sahafta bile bulunamaması üzücü. Keşke daha önce okuyabilseydim diyorum. Değerli büyüklerin, tarihi kişiliklerin eserlerini mutlaka bilin isterim. Elbette bunların baskılarının da sürekli yenilenmesi gerekiyor. Gelecek için planlarımı Kuzey Kafkasya halklarının durumu belirleyecektir. Bütün varlığımla Kafkas Halkları Konfederasyonu'nun bir ferdi olmaya devam etmek duasındayım. Halklarımızın neye ihtiyacı olursa aktif rol almak için Allah'ın izniyle hazır olduğuma inanıyorum. Fakat bu mücadelede en büyük görev ve sorumluluk örgütlerimize düşmektedir. Örneğin, soykırımın tanınması için gerekli çabayı harcamak... Bu yüzden örgütlü olmak önemli bir durum.

Son söz olarak ben şuna inanıyorum:Eğer var olma mücadelesinin bir kenarından tutarsanız, elbette birşeyler kazanabilirsiniz fakat bütün bir hayatınız davanız olursa davanız size ihtiyacınız olan her şeyi verecektir. Bir vicdan azabıyla ölmek istemiyorum. Abhazya'mızın şehidi Tsiba Efan'ı hatırlıyorum, "gelecekte çocuklarımız siz ne yaptınız" diye sorduklarında utanmak istemiyorum. Bu benim yegane motivasyonumdur. Ben bir Kuzey Kafkasyalı Adige olarak varım, Adigeler vardır, Kuzey Kafkasyalılar vardır, en temel insan hakkı olan var olma, kendileri olarak yaşama hakkına sahiptirler. Bundan sonra da her platformda bu çizgide çabamı sürdüreceğim. Yazmaya devam edeceğim.

Gençlere de önerim, bir yapı içinde birlikte hareket etmeye çaba harcamaları ve atalarımızın dediği gibi "Karanlıkta da olsa Çerkes gibi" yürümeleridir. Her yerde Çerkes kimliğiyle, Kuzey Kafkasyalı kimliğiyle var olmak. Kuzey Kafkasyalı bir şoför, Çerkes bir çiftçi, Kuzey Kafkasyalı bir akademisyen. Dünya görüşleri, dinleri ne olursa olsun Çerkes olmak, Kuzey Kafkasyalı olmak insani ortak paydasında buluşmalı ve kişisel, ideolojik sorunları dışarıda bırakarak birbirimizin elini tutmalıyız. Düşünün, monarşik Rusya da bizi katletti, Sovyet Rusya'da, kapitalist Rusya'da... Yani ideoloji bizim için bir şeyi değiştirmedir. Çünkü faşizmin renkleri vardır ama özü aynıdır. Küçük halkların kendi dayanışması yegane kuvvet kaynağıdır. Mücadele bizim varlık mücadelemizdir, vakit ayırdığımız bir etkinlik değil. Sanırım önce bu hayatiliği fark etmemiz gerekiyor. Ve ben inanıyorum ki gençlerimiz birliğin, Kuzey Kafkasyalılık bilincinin bayrağını bugünden çok daha ileriye taşımakta yetkindirler, donanımlıdır ve güçlüdürler. Biz de daima onlarla birlikte olacağız.

Teşekkür ederim.

"2. katta yeşil saksının yanındakilere bakabilirsin." dedi.

"Ağabey kodunu söyleyen de direkt bulsam ya? Her seferinde böyle tarif ediyorsun. Geçen gün çocuk bölümüne kadar gitmişim." derken kaşlarımı kaldırıp gülümsedim.

"Yok! Öyle yapınca söylediğim yere bakıp gidiyorsunuz hemen. Biraz dolaşın, bakın başka neler var?" dedi.

"Tamam tamam, eksik olma. Neydi? Yeşil saksı?" dediğimde kütüphaneci Halil amcanın cevaben başını sallamasıyla merdivenlere ilerledim.

Yarım saat sonra aradığım rafı bulabildim. İşaret parmağımı üstlerinde gezdirirken sağa eğilmiş başımla ve kısılmış gözlerimle parmağımın geçtiği kitapların isimlerini kısık sesle okuyordum. "Eureka! İşte buradasın!"

Kitaba üstünkörü bakıp işime yarayacağına kanaat getirdiğimde boş bir masaya yerleştim. Konu seçimi, onay, literatür taraması, yazım, sunum... Hepsini için bir hafta. Aslında hazırlayacağım sunum için genel olarak konuyu seçmişim ama ne üzerine derinleşeceğimi bilemiyordum. İç çekerek kitabı evirip çevirmeye başladım. Sayfaları karıştırırken bir tuhaflik fark ettim: 38. ve 39. sayfaların bulunduğu yaprağın üst kısmı yırtıldığından, yazının başlığı ve giriş kısmı yoktu. Okumaya başladım:

"... Yazar Hangeriye'ye göre 4 çocuğu da Kazaklar tarafından öldürmüştür. İlerlemiş yaşı da yara izleriyle dolu bedeni de bir an olsun vatan toprağını işgalcilerden kurtarma davasından döndürememiştir onu. Anapa'daki Osmanlı Komutanı Hasan Paşa'nın desteğiyle Ruslara akınlar düzenlemeye devam etmiştir. Yaşlılık zamanında haccını yaptıktan sonra dahi köşesine çekilmemiş mücadelesini ön saflarda sürdürmüştür.

J.S. Bell, anılarında yazdığına göre: Rusların, eğer kılıcını bırakırlarsa istediği her şeyi vereceklerini belirtmelerine; Çar'ın, bir resmini gönderirse, onu hediyeledireceğini söylemesine rağmen teklifleri reddederek, davasının bayraktarlığını yapmaktan vazgeçmemiştir.

En büyük zaferi, uzun yıllar süren Satruk bölgesi savaşlarındaki başarısıdır. Osmanlı'dan getirttiği üç topla ve Vubıhların desteğiyle birlikte, 6 bin kişilik ordusuyla Satruk'a ilerlemiştir. Bu savaşlarda mücadele ettiği Rus ordusunun 18-24 bin kişilik olduğu belirtilmiştir. Savaşlar esnasında Ivano-Şepski Kalesi düşmek üzereyken Ruslara gelen yardımla geri çekilmiş olsa ve o aşamada başarıya ulaşmasa dahi devam ettirdiği saldırılarla Ruslara binlerce kayıp verdirmiştir.

Son ve en büyük başarılarından birisi, 1834 yılında Abin Irmağı boyunda, 700 Adige atlısıyla düzenlediği saldırıda 12 bin kişilik koca Rus ordusunu mağlup etmesidir. Ruslara karşı tam 40 yıl durmadan savaşmıştır. 1840 yılının 24 Şubat'ında altı yerinden yaralanmış, vefat etmiştir. Ruhu şad olsun!

Soykırımın sonuçlanan savaşın galibinin Ruslar olması ve Çarlık döneminde Rusların, Çerkes kültürel mirasını yok etme amacı, onun gibi kahramanların ve toplum değerlerinin kendilerini korumasına olanak vermemişse de; günümüzde Çerkesler, kültür, tarih, dil ve kimlik ortak paydasında değerlerine sahip çıkmalıdır. Böylece onun gibi halk kahramanlarının anısına saygı gösterildiği gibi, yaşanan toplumda da Çerkes varlığı hissettirilebilir."

Arkama yaslanıp yanımdaki pencereden dışarı baktım, etkilenmişim. Elimdeki "Önemli Çerkes Şahsiyetler" adlı kitaptan bir tane daha olup olmadığına bakmak için aniden yerimden kalkıp raflara ilerledim. Vardı. 38. sayfayı açtım ve yazının başındaki eksik paragrafı da okudum:

"Çerkeslerin bağımsızlık mücadelesi sürecinde öne çıkmış, halk kahramanı, özgürlük savaşçısı olarak nitelenebilecek, Çerkes tarihine damga vurmuş insanlardan birisi de şüphesiz odur. Kendisi Şeretluko ailesinden bir Şapsığ'dır. 1777 yılında Adagum Irmağı kıyısında Naşa Köyünde doğmuştur. Öyle yiğittir ki, "Çerkes Aslanı" unvanının sahibidir. Her Çerkes tarafından tanınmalı, adı bilinmelidir."

Hemen kütüphaneden çıkıp hocamı aradım.

"Merhabalar hocam. Sunum konumu bildirmek için aramıştım."

"Merhaba. Seçimin için benden zaman istediğini hatırlıyorum. Konudan eminsin değil mi?"

"Eminim hocam. Ben konuyu seçmedim; o beni seçti. Üzerine çalışmak istediğim şahsiyet: **Hacı Tuğujuko Kızbeç Şeretluko.**"

Ketse Yasin Durmaz ile Röportaj

Waza Abdulkadir

Waza Abdulkadir: Bir insanı hayatımızda konumlandırabilmemiz için o kişiyi önce tanımamız gerekir. Bu minvalde; Ketse Yasin Durmaz kimdir? Sizi nasıl tanıyalım?

Ketse Yasin Durmaz: Nasıl tanırırsınız bilmiyorum ama, inşallah filmin sonunda iyi bilirsiniz. 1986, Düzce doğumluyum. İlk, orta ve lise eğitimim Sakarya'daydı. Lisans eğitimimi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Fizik Bölümü'nde tamamladım. 2009 yılında Ankara'ya gittim. Çalışma hayatına ve aynı zamanda Gazi Üniversitesi'nde Yüksek Lisans'a başladım.

Ankara'dayken Cankat Devrim'in öğrencisi olma şansını yakaladım. Kendisinden ve Sefer Berzeg'ten ses kayıtları aldım. Kendi çapımda bir arşiv oluşturdum. 2012 yılında Sakarya'ya dönüş yaptım. 3 dönemdir Sakarya Kafkas Kültür Derneği'nde görev alıyorum. Yönetim kurulu üyesiyim.

2014 - 2015 yıllarında Düzce ve Sakarya'da Çerkes köylerini gezip; kültürün canlı şahitlerinden video kayıtlar alarak, Avrupa Birliği Bakanlığı destekli Zamanın Anlattıkları Belgeseli'ni hazırladım. Dimak, Aydıbir, Haçes ve en son Mızağ gibi kültürel ve ulusal dergilere yazılarımla katkı sunmaya çalıştım. Sakarya'da yaşıyorum. Özel bir ilaç firmasında çalışıyorum.

Waza Abdulkadir: Çok genç yaşlarınızdan bu yana kültürümüz adına çaba gösteriyorsunuz: Yazdıklarınız, çektikleriniz... Sizce kültürümüz neden önemlidir? Neden toplumumuz, tarihimiz, kültürümüz adına enerji harcamalıyız?

Sorunun cevabına "gupsisedergi.com" adresinden ulaşabilirsiniz.

Waza Abdulkadir: Biraz da toplumumuza kattığınız değerlere değinmek istiyorum. Mesela yönetmen ve yapımcılığını yaptığınız Zamanın Anlattıkları Belgeseli. Bu belgesel bize neler katıyor?

Ketse Yasin Durmaz: Muhakkak, yaparken bazı faydaları gözetmişim ama belgesel şunu şunu katıyor demek benim için zor. Çünkü benim amaçladığım faydadan, katkıdan çok daha farklı bir şeyi, farklı bir gözle izleyen biri bulup, kendine bir şeyler katabilir. "Şey"ler dediğimiz kısım, işte imlaya kelama pek gelmeyen, zor şeyler.

"Muslukta akan suya inat tulumbadan su çekmek" diye bir tanım yapmıştım. Belgesel belki bize tulumba suyunun tadını bırakabilir. Bazen kumlu da gelse...

Bir de belgeselin CD kapağına ve YouTube'da olan videolarının altına şöyle bir not düşmüştüm: "Aynanın sırrı kaybolduğunda camdan farkı olmaz, size sizi gösterecek olan o sırdır." Yine belki bir nebze o sırrı gösterir, belki içinde bulunduğumuz kaotik, karmaşık, girift durumdan bizi biraz çekip çıkartarak,, zamanı yavaşlatıp, bize bizi hatırlatır. Bunları diyebilirim.

Waza Abdulkadir: Zamanın Anlattıkları Belgeseli'ni ilk izleyişim yıllar önceydi. Kim olduğumun farkında ama yine de bir arayışta olduğum 15-16 yaşlarımdaydım. Daha önce kültürüme dair -birkaç kısa belgesel haricinde- dans ve müzik videolarından başka bir şey görmemişim. Bu çalışmanız benim gibi birçok gencin gönlünde Çerkeslik bilincini filizlendirdi. Şimdi gençlerimiz de toplumları hakkında bir kitap okusa, belgesel izlese, dünkü düşünceleri bugün değişebilir, kanaatindeyim. Bizde eksik olan bu olabilir mi? Gençlerimizin, çocuklarımızın kendini bulacağı filmler, belgeseller... Ne dersiniz?

Sorunun cevabına "gupsisedergi.com" adresinden ulaşabilirsiniz.

Waza Abdulkadir: Belgeselinizde dikkatimi çeken noktalardan birisi de: toplumumuzda çocuğa verilen değer konusudur. Eskiden Çerkesler, odaya bir çocuk girince rahatlarını bozar ayağa kalkarmış. Buradan hareketle, Çerkes kültüründe çocukların sahip olacağı, hissedeceği değeri düşünemiyorum bile. Bir de günümüze bakalım. Çocukların yarısı değer görememekten ezilip büzülmüş, konuşmaya cesareti yok; diğer yarısı da kimseden değer göremeyince kendine fazlaca değer vermiş biraz egoistleşmiş ve toplumla alakası yok. Duyduklarınıza, gördüklerinize dayanarak Çerkeslerde çocuk yetiştirme hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Ketse Yasin Durmaz: Hepimizin duyduğu, bildiği temel olgu, çocuk; bireyin, anne- babanın değil, toplumun çocuğu oluyor. Eğitimi- ni daha çok, yakın aileden alıyor. Ben pek öyle bir ailede yaşamadım. Sadece yazları köye gidebilme ve o ortamı yaşayabilme şansım oluyordu. Bu yüzden Çerkeslerin geleneksel çocuk eğitiminde gördüklerimden çok, duyduklarımı, yaşayanların anlatılarını aktarabilirim.

Sizin de belirttiğiniz gibi en yaygın anlatı çocuğa gösterilen saygı ve erişkin muamelesi. Bunun çocuğa özgüven kazandıracağı inancı hakim. Bireyin değil, toplumun evladı olmasının altında yatan neden de Çerkes toplumunun savaşlarla dolu bir yaşayışı olması da savaşta bir kayıp olduğunda çocukların babasız kaldım hissine kapılmaması içindir.

Yakın geçmişte savaşlar sona erse de çocuk yetiştirmede ana kaideler yine epey devam etmiş. Çocuk, öz babasının yanında amcasını, dayısını ve civarındaki diğer büyükleri de babası gibi biliyor. Hatta çoğu zaman öz babasından ziyade bu kişiler çocuğa yakınlık gösteriyor. Benim babam dedeme ilk kez askere giderken sarılabilmiş mesela. Hepimizin ailesinde buna benzer anlatılar mevcuttur.

Günümüzde durum biraz daha değişti tabii. Kalabalık aile yapısı kalmadığı gibi, çocuğuna biraz evvel örneklerini verdiğimiz gibi mesafeli ebeveynler de yok. Olmaması da bu çağda, çocuğun pedagojik gelişimi için daha hayırlı sanırım. Ama şu meşhur “odaya bir çocuk girse dahi ayağa kalkılır” anlatımıza değinmek istiyorum. Bu cümle yabancılara karşı ve derneklerde hala popülaritesini devam ettirmektedir. Ben ortaokul zamanlarımdan beri derneklerin içindeyim. Bu cümleyi övgüyle kuranlardan, -çoğu dernek yöneticisidir- çocuk gelince ayağa kalkanların sayısının bir elin parmaklarını geçtiğini görmedim. Bu anlatı artık kalıplaşmış ve içi boşaltılmış durumdadır.

Olduğun gibi görünme ya da görüldüğün gibi olma mevzusunda biraz problemliyiz biz.

Kültüre ait gelenekler; günümüzde hamasi hale gelmiş söylemlerle değil, yerinde uygulamayla işlerlik kazanır.

Waza Abdulkadir: Bu çalışmaya sizi iten gücün “aidiyet hissi” olduğunu birçok yerde dile getirdiniz. Peki bu çalışmanın sizde oluşturduğu fikir ve his nedir? Bu projeden sonra neler yapmaya karar verdiniz veya neler yaptınız?

Sorunun cevabına “gupsisedergi.com” adresinden ulaşabilirsiniz.

Waza Abdulkadir: Bir 21 Mayıs’ın daha kıyısından geçtik. Bu tarih size neler düşündürüyor? Sürgün ne şekilde anılırsa, Çerkesliğin korunması ve yaşanması amacına fayda sağlayacaktır?

Ketse Yasin Durmaz: Sorulara; şu, şudur diye cevap vermek yerine, belki biraz bazı şeyler havada kalsa da imgelerle, soyut örnekler vermeyi daha çok seviyorum. Bunun daha düşündürücü olduğunu düşünüyorum. Yine bu şekilde ilerleyelim bu sorunuzda da. Ben felsefeye biraz meraklıyım. Dil felsefesi alanında da okuma yapmayı seviyorum. Dil felsefesinde varlığın dört haliyle alakalı bir kavram var. Dört varlık meselesi diye geçiyor.

Bunlar; Vücut-u Ayni (kelimenin kendisi, özü), Vücut-u Hattı (kelimenin yazıdaki yeri), Vücut-u Zihni (kelimenin zihinde oluşturduğu yeri, kavramı) ve Vücut-ü Lafzi (kelimenin söylendiği hali) anlamlarına gelmektedir ve aslında hepsi birbirinden farklıdır. Şimdi, 21 Mayıs dediniz, 21 Mayıs dediğimiz zaman; bu söylem, zihnimizde bir şey oluşturuyor. Bu oluşan imaj herkeste farklılık gösterebilir. Bu farklılık zamana ve mekana göre de değişebilir. İnsanlara bir kelime sunuyorsunuz ve insanları bir tarihle, bir soykırımı, anlamaya, hissetmeye, düşünmeye davet ediyorsunuz. Bu aslında hiç kolay değil.

Ne şekilde anılırsa anılsın, hiçbir zaman Vücut-u Ayni (kelimenin kendisi, özü) dediğimiz kısmını yakalayamayacağız. Yaşamadığımız bir şeyi tanımlamak ve anlatmak belki mümkün ama o hislere ortak edebilmek çok zor.

Biz soykırımı uğrayanların torunları olarak 21 Mayıs’ı sadece yazıda ve söylemde oluşturabilme kabiliyetindeyiz maalesef. Bunlar dışında elbette yer ve zaman bakımından sürgünün, soykırımın anılması kısmıyla ilgili fikirlerim var. Bence hafızada yer edebilmesini güçlendirmek adına 21 Mayıs, muhakkak gününde, 21 Mayıs’ta anılmalı.

Konsolosluk önünde protestoların özelde kişiyi, genelde bizi daha diri tutacağını düşünüyorum. No sochi eylemlerini, o zamandaki diasporanın reflekslerini hatırlayın. Üstünden çok bir süre geçmemesine rağmen şuan bizde bir atalet mevcut. Bunu kırmamız gerek.

Düzce’de yaşanmış bir örnek vereyim. “Zamanın Anlatamadıkları”nın konusu bu. Ama buraya da uygun düşecektir. Düzce isyanından sonra Kaymakamlık binasının önünde bulunan çınar ağaçlarında bir çok Çerkes’in idamı gerçekleşir. Daha sonra da çınar ağaçları kesilir. Çünkü çınar ağaçları size, sizi ve Çerkesleri idama götürenleri hatırlatacaktır. Bu yüzden kesiyorlar o çınarları. Atalarınızı denize bakarak anabilir, yad edebilirsiniz. Kefken’deki anma törenlerine karşı değilim. Hatta keşke Anzakların Çanakka-le’de gerçekleştirdikleri şafak ayini gibi, o muntazamlıkta gerçekleştirebilsek. Ama bunlar seremonidir.

Sizi soykırımı uğratanlarla, soykırımın muhatabıyla denize bakarak hesaplaşamazsınız. Bu hesaplaşma içsel bir hesaplaşma olsa bile.

Bu sebeplerden ötürü ben Rus Konsoloslukları önündeki 21 Mayısları daha kıymetli buluyorum

Ketse Yasin Durmaz: Adettendir, hayatta bir başarısı olan insandan tavsiye istenir. Biz gençlere ne önerirsiniz? Enerjimizi nereye, nasıl harcayalım?

Sorunun cevabına “gupsisedergi.com” adresinden ulaşabilirsiniz.

Teşekkür ederim, değer verip, konuk ettiğiniz için.

Çerkes Soykırımı ve Sürgünü'nün üzerinden 157 yıl geçti. 157 yıl matem tutmak için oldukça uzun bir süre. Gelecek nesillere kültürü aktarabilmek ve Çerkes halkına ait olduğu konumu tekrar kazandırabilmek için kalıcı çalışmalar yapmak ve yapılan çalışmaları da desteklemek zorundayız. Soykırım ve Sürgün üzerine yapılan çalışmaların daha fazla önem kazandığı bir dönemdeyiz. Akademik çalışmalar da bu amacı gerçekleştirebilmek için önemli bir araçtır. Bu nedenle, dergimizin bu sayısında ufak bir makale ve tez özetleri hazırladım.

Yaptığım literatür taraması sonucunda farklı bakış açılarından kaleme alınan şu üç makaleyi inceledim:

İlk çalışma: Ayşenur Doğan'ın "Çerkes Sürgünü ve Osmanlı Basınına Yansımaları" başlıklı doktora tezidir. Bu tez, sürgünün Osmanlı açısından yankılarını görmek açısından önemlidir.

İkinci çalışma: Ahmet Özkiraz'ın "Çerkes Sürgünü Sonrası Anadolu'da Çerkes İskanı ve Osmanlı Devleti'nin Göçmenlere Karşı Politik Tutumu" başlıklı makalesidir. Bu makale özellikle Osmanlının iskan politikasını anlamamızı sağlamaktadır. İskan politikası Çerkeslerin geleceğini etkilemiştir. O nedenle, bu makalenin de önemli olduğunu düşünüyorum.

Son makale ise Zeynep Aksoy'un "Çerkes Sürgünü Hikayelerinde Kimliğin İnşası" başlıklı makalesidir. Yaşanan sürgünlerin ve soykırımların geleceğe aktarılması konusunda edebi eserler de önemli yer tutmaktadır. Özellikle yaşanan acıların daha duygulu bir şekilde ifade ettirilmesi daha fazla insana ulaşmasını sağlamaktadır. Bu makaleyi de incelemekten keyif aldığımı belirtmeliyim.

Doğan, A. (2019) Çerkes Sürgünü ve Osmanlı Basınına Yansımaları (1863-1865), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rusya, Panславизм Politikası ile hareket ederek Kafkasya'da Çerkesler üzerinde yoğun baskı politikaları uygulamıştır. Fakat göçlerin nedenlerini yalnızca Rusya'nın Panславизм politikası ile açıklamak yetersizdir. Kafkasya'nın jeopolitik ve stratejik konumu da Kafkasya'yı Ruslar için çekici kılan unsurlardandır.

Çerkeslere iki seçenek sunulmuştur: kalarak Rusya'ya tabii olup Kuban havzasına göç etmek ve Osmanlı topraklarına göç etmek. Daha sonra ise yaşadıkları yerleri bir ay içinde terk ederek gösterilen yere gitmezlerse, Osmanlı Devleti'ne sürülecekleri ve bu karara uymayanlara savaş esirlerine uygulanan muamelelerin uygulanacağı ilan edilmiştir. Bu ilan olayın gönüllü göç olmaktan ne kadar uzak olduğunu gözler önüne sermektedir.

Kafkasya'dan göçlerle ilgili farklı bakış açıları mevcuttur. Nihat Berzeg, Çerkeslerin sürgününde Rusya'nın etkisini göz ardı etmemekle beraber ağırlıklı olarak Osmanlı Devleti'ne sorumlu gözü ile bakmaktadır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren Anadolu ve Balkanlarda farklı etnik grupları Müslümanlaştırarak sürgüne tabii tuttuğunu, Kafkasya'da da aynı siyaset ile zorla İslamlaşmayı sağladığını ve bölge halkına Türkçe isimler koyma alışkanlığını aşıladığını düşünmektedir. Ona göre Rusya Kafkasya'da bir işgalci konumundadır, ancak Osmanlı Devleti de işgali engelleyip kendisi işgal etmeye çalışan bir karşı işgalcidir. Justin McCarthy'ye göre Balkanlarda ve özellikle Kafkasya'da Müslümanlara yapılan baskıların ve onları yurtlarından söküp atma fiilinin temelinde bu halkların Müslüman olması vardı. Bu dönemde Müslümanlar farklı ırklarda olsalar da kaynaşmış bir toplum oldukları için hepsini Müslümanlar diye sınıflandıran McCarthy bu insanların yalnızca Müslüman olmalarının bile ezilmeleri, zulüm görmeleri için yeterli sayıldığını belirtmiştir.

Kafkasya'da yaşanan işgallerin saydığımız bu sebeplerden başka Çerkeslerin yapısı ile ilgili olan iç nedenleri de vardır. Çerkeslerin siyasi bir birlik oluşturmamasında kabileler halinde yaşamaları, Kafkasya coğrafyası ve kabileler arası mücadele etkili olmuştur. Birlikten uzak, kabilesele direnişler, Rusların ilerleyişini durduramamıştır.

Özkiraz, A., Çetin, M. (2015) “Çerkes Sürgünü Sonrası Anadolu’da Çerkes İskanı ve Osmanlı Devleti’nin Göçmenlere Karşı Politik Tutumu”, Tesam Akademi Dergisi, Temmuz, 2 (2), 9 - 28.

1859-1864 yılları arasında göç eden Çerkeslerin çoğu Osmanlı Devleti’ne sığınmıştır. Çerkeslerin uyumunu sağlamak amacıyla Osmanlı Devleti çeşitli politikalar geliştirmiş ve Çerkesleri stratejik bir şekilde iskan edebilmek için 1860 yılında İdare-i Muhacirin Komisyonu kurulmuştur.

Asker ihtiyacı, ekonomik nedenler, Anadolu’da asayişin sağlamak ve Çerkeslerin Müslüman oluşu Osmanlı Devleti’nin Çerkesleri kabul etme nedenleri olarak sayılabilir.

Çerkeslerin iskan yerlerine giderken zorluk ve sefalet çekmemeleri için yapılan uygulamalar, masrafların devletçe karşılanması, göçmenlerin ilk etapta misafir gibi karşılanması ve iskan sonrası yaşanan problemlerde devletin kendi tebaasıyla göçmenler arasında ayırım yapmadığı gibi örneklerle bakacak olursak devletin Çerkeslere karşı olan tutumunun genellikle yapıcı olduğunu görebiliriz.

Süreç sonunda, Çerkes göçmenlerin Anadolu insanı ile iç içe yaşaması sağlanmış ve halklar arası bir kaynaşma ve uyum görülmüştür. Daha sonra yapılan savaşlarda Çerkes göçmenler cephelelere koşmuşlardır. Bunların en önemlisi ise Türk Kurtuluş Savaşında çok sayıda Çerkes bulunmasıdır. Sonuç olarak, Osmanlı Devleti’nin uyguladığı iskan politikasının başarılı olduğu düşünülebilir.

Aksoy, Z. (2018) “Çerkes Sürgünü Hikayelerinde Kimliğin İnşası”, Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi, Sayı: 31, 62-76.

Çerkes sürgünü ile ilgili hikayeler Çerkes toplumunun kültürel kimliğinin nesiller boyunca var olmasını sağlayacak araçlardan biridir. Yapılan bu çalışmada incelenen hikayeler sonucunda sürgün anlatısının “Yenilgi ve Çaresizlik”, “Tabiat ve İnsan”, “Xabze-Çerkes Gelenekleri” ve “Çerkes Dili” olarak belirlenen dört ana tema etrafında biçimlendiğini görmekteyiz.

Kültürün en önemli unsurlarından birisi kuşkusuz dildir. Kültür dile yön verdiği gibi dil de kültürün devamını sağlamaktadır. İncelenen sürgün hikayelerinde Çerkesçenin sıklıkla kullanıldığı, Türkçe cümlelerin ardından Çerkesçe karşılıklarına yer verildiği, Çerkesçe kelimelerin Türkçe cümleler içinde adeta serpiştirilerek kullanıldığı görülmektedir. Bazı hikayelerde ise yazarlar Çerkes ana dilinde cümleler kullanmış, aynı zamanda Türkçe anlamlarını yazmayı tercih etmişlerdir.

İkinci olarak sürgün hikayelerinde Çerkeslerin yaşam biçimlerini anlatmak amacıyla gelenekler, misafirperverlik, saygının önemi, Thamadelik kurumu gibi Xabze unsurlarına yer verilmiştir.

Hikayelerde savaş ve sürgünün yarattığı yıkıcı süreçte yaşanan zorlu koşullar ve acılardan bahsedildiği, bir fiyandan da Çerkeslerin savaş becerilerinin ve kahramanlıklarının yüceltildiği görülmektedir.

Çerkeslerin mit, masal ve hikayelerinde Kuzey Kafkasya’nın tabiatı özel bir öneme sahiptir. Sürgüne dair anlatılarda tabiat masalsı bir biçimde tasvir edilmektedir ve Çerkes insanın bu çevre ile olan bağı vurgulanmaktadır. Bugünkü nesiller için sürgün hikayeleri diasporik kimliğin inşası ve sürdürülmesi için son derece mühimdir.

- 1 ЛъэпкъгъэкӀуэд (Tlepğak'ued) → Soykırım
- 2 Зауэ (Zaawe) → Savaş
- 3 Щыплэ убыдын (J'ip'e vubıdın) → İşgal
- 4 ПэщӀэтын (Pej'etin) → Direniş
- 5 Урыс (Vuris) → Rus
- 6 Царыгъэ (Tsariğa) → Çarlık
- 7 Урысей (Vurisey) → Rusya
- 8 Адыгэ Хэку (Adıge Xeuk) → Çerkesya
- 9 ЗэуакӀуэ (Zevaak'ue) → Savaşçı
- 10 Дзэ (Dže) → Ordu

Kavim İsimleri

1 Адыгэ (Adıge) → Çerkes	7 Инджылыз (Yıncılız) → İngiliz
2 Урыс (Vuris) → Rus	8 Ермэлы (Yermeli) → Ermeni
3 Тырку (Tırku) → Türk	9 Нэмыцэ (Nemitse) → Alman
4 Азгъэ (Azğa) → Abhaz	10 Мохъти (Mohti) → Laz
5 Шэшэн (Şeşen) → Çeçen	
6 Курджы (Kurci), Хъырцэ (Hirtse) → Gürcü	

Atasözü

Зым ищӀэр щэхущи тӀум ящӀэр нахуэщ.

(Zım yij'er şeuxşı t'um yaaj'er naaxueş.)

Bir kişinin yaptığı gizli, iki kişinin yaptığı aşıkardır.

Sözlük kaynakları:

- translate.academic.ru

- adigebeze.org

- ady.wikipedia.org

Atasözü kaynağı

- instagram.com/nart_official/

3 Cümleyle Sürgün

Hazırlayan: Waza Abdulkadir

Cevaplar çeşitli sosyal medya platformlarında online anket yoluyla toplanmıştır. Katılımcılar ya kendi adları ya da mahlas ile katılmışlardır. Cevapların tamamına "gupsise.com" üzerinden ulaşabilirsiniz.

Napso

Ait olduğumuz bir ülkeye sahip olabilmeyi hayal ediyorum. Ferah ve büyüleyici topraklara hasret duyuyorum. Kültürümüzün kayboluşuna, dilimizin yavaş yavaş yok oluşuna ve atalarımızın uzun yıllar sürmüş varoluş mücadelesi için göz yaşı döküyorum.

Eslem Akıncı

Çerkesler Ruslardan kaçmış bir halk değildir. Tarihte örneği olmayan bir vatan müdafaası vermişlerdir. Savaşı kaybettikleri için de ülkelerinden zorla çıkartılmış bir halktır.

Psımit Kübra

Geçmişten günümüze kadar iliklerimize işleyen acının ve öfkenin tarihi benim için 21 Mayıs. Varlığımızı, halen son bulmadığımızı daha çok bağırdığımız bir gün. Daha çok var olacağımızın, bizi sindiremeyeceklerini öğrenecekleri gün.

Afeş'ij Esat

Menfaatlere kurban edilen Çerkeslere yaşatılanlar, insanların utanç kaynağı olmaktan ziyade örtbas edilerek unutturulmaya çalışılmıştır. Soykırımı, göç; sürgünü ise sığınma olarak lanse edenler, katliamları ve yapılan zulümleri ancak kendileri için bir araç haline sokmuşlardır. Çerkeslere yapılanlar devam ediyor, soykırım sürüyor, acılar artıyor ama artık uykudan uyanmanın vaktidir çocuk yatakta kıvranıyor...

Gurbetçi

Allah bizi benliğimizden uzaklaştırmasın. Bizi birbirimizden ayırmasın. Kimseye de böyle acılar yaşatmasın.

Kub Janset Elif Tuncalı

Çerkes sürgünü ve soykırımı çağımızın en vahşi barbarlık örneğidir. Biz savaştan kaçmadık, kaçmak ve sürgüne mecbur bırakılmak ayrı şeyler: Biz sürgün edildik. Biz Çerkes oluşumuzla utanmıyoruz: Aksine atalarımızla ve benliğimizle gurur duyuyoruz, utanması gereken bu insanlık suçuna sessiz kalanlardır.

Kadir Demirhan

21 Mayıs, 365 günlük bir takvimin tek bir yaprağı gibi görünse de Çerkes ismi altında toplanmış onlarca halkın 400 yıldan fazla süren varlığını koruma mücadeleleridir. Bu mücadelenin sembolüdür. Bir günden çok fazlasıdır.

Fitz'sa

Çerkes Sürgünü; bir neslin, 1,5 asır sonra doğan üyelerinin hiç gitmedikleri, hiç görmediği coğrafyalara olan özlemidir. Çerkes Sürgünü; dolunaya her bakışta gözlerde canlanan vedalar, gerçekleşmeyen buluşmalardır. Çerkes Sürgünü; üç cümleye sığmayan, üç yarım asır sonra bile hala anlatılacakların olduğu, hala söyleneceklerin olduğu hiç bitmeyen bir haykırıdır.

Meguawe Nart (Güney)

21 Mayıs sadece Çerkes Sürgün ve Soykırımının yıl dönünü değildir. Aynı zamanda bizden çalınan hayatların yıl dönümüdür. Şu ana kadar yaşayamadığımız ve belki de hiç yaşayamayacağımız hayatların yıl dönümü.

Zehoh Janset Aksoy

Tabiki başımızdan geçmiş bu insanlık suçunu hatırlamak üzüyor, duygulandırıyor. Ancak ortak sevinçler gibi ortak acılar da toplum hafızasının oluşumunu sağlayıp insanları bir araya getirmektedir. 21 Mayıs bizim her ne kadar yüreğimizi burksa da aramızdaki iletişimi de arttırdığını düşünüyorum.

Mefevşgo Betül Beyaz

Bırakın dünyayı, şu an yaşadığım ülke olan Türkiye'de bile bilinen/anılan bir tarih olmaması beni çok üzüyor. İnsanların bu konuda daha duyarlı olmasını isterdim. Bu korkunç soykırımı ve sürgünü kınıyorum.

Gupzeyşe Berkcan Bilgi

Bu konu ile ilgili kamuoyunu daha fazla bilgilendirmeyiz. Çabalarımızın genellikle Türkiye içindeki Çerkeslere ulaşmak olduğunu görüyorum. Çerkesler dışındakilere ve Türkiye dışındaki gruplara da ulaşmalıyız.

Setenay Guaşe

Kalbim paramparça. O zamandan kalma belgelere bakamıyorum, okuyamıyorum bile. Bunu yapan, buna izin veren insanlardan nefret dahi edemiyorum.

Gefo Meltem

Ruslar için tarihlerine utanç verici, tarihlerine yüz karası bir sürgün. Ruslar, Çerkesleri yok edemediler; sadece dağıttılar. Bizi gömdüler ama bizim bir tohum olduğumuzu bilmiyorlardı.

Duğ Sinem Ayrancı

Sürgün ve soykırım insanlık suçudur. Zorla kendi vatanından koparılan, doğduğu evi terk etmek zorunda bırakılan, buna karşı koyup savaşırken en acı şekillerde can veren, artık bir ailesi kalmayana kadar bütün sevdiklerinin ölümünü izleyen bütün atalarımın acısını kalbimin en derinliklerinde hissediyorum. Bu insanlık dışı, barbarca, canice katliamı asla unutmayacağım ve unutulması için elimden geleni ardına koymayacağım.

Goşoko Denef

Masum halkımın bu acıları yaşamış olması çok üzücü. Dilimi konuşamamak, atalarımın yıllarca yaşadığı topraklara hiç gidememiş olmak kötü hissettiriyor. Hayallerimden biri bunları gerçekleştirmek, bizden yüzyıllar önce koparılanları yaşatmak.